

УДК: 351: 331.101.262:33

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-61-169-175

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Шопша М.М.

старший викладач кафедри психології, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ,
Україна, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4361-039X>

CONCEPT OF MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL RESOURCES OF ECONOMY OF UKRAINE

Shopsha Mykola

senior lecturer of psychology department, Private higher educational institution "Higher educational institution"-
Interregional academy of personnel management ", Kyiv, Ukraine, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4361-039X>

Анотація. В статті представлено концептуальні основи управління розвитком інтелектуальних ресурсів в економіці України, застосування яких підвищить якість вітчизняної освіти й інноваційний поступ відповідно до світових стандартів, сприятиме зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства й систематизації, розвитку інституту спеціалізованого законодавства. Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-прикладних засад формування та реалізації концепції управління розвитком інтелектуальних ресурсів економіки України. Освіта, наука та інновації визначаються сучасною економікою як галузі комплексного механізму, з допомогою якого Україна могла б підвищити конкурентоспроможність економіки і закріпити позиції на світовому ринку. Цього можливо досягти лише при: глибокому аналізі інтелектуальних і фінансових ресурсів з урахуванням інтересів науковців, підприємців, споживачів і суспільства в цілому; взаємодії внутрішніх заходів сприяння інноваціям з потребами світового ринку і уподобаннями споживачів; активній участі керівництва держави і приватних підприємств на основі приватно-державного партнерства. Оновлення і розвиток освіти повинні набутися випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти сприятиме економічному зростанню держави та вирішенню соціальних проблем суспільств. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства. Впровадження положень концепції підвищення ефективності управління розвитком інтелектуальних ресурсів в Україні дасть змогу налагодити тісний взаємозв'язок держави та суспільства щодо управління інтелектуальними ресурсами, що значно підсилить теоретичний і практичний зв'язок між рівнем публічного управління та економічною, політичною безпекою України. Доведено, що формування національного ринку інтелектуальних ресурсів дасть змогу забезпечити Україні статус інтелектуальної держави, що сприятиме її соціально-економічному розвитку за умови відтворення і комерціалізації інтелектуальних ресурсів індивідів, суб'єктів господарювання та суспільства загалом.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, управління, розвиток, освіта, інновації, концепція.

Формули: 0; рис.: 1; табл.: 0, бібл.: 6

Annotation. The article presents the conceptual foundations of managing the development of intellectual resources in the economy of Ukraine, the use of which will improve the quality of domestic education and innovative progress in accordance with international standards, promote intellectual, cultural, spiritual and moral potential of society and systematization, development of specialized legislation. The purpose of the article is to substantiate the scientific and applied principles of formation and implementation of the concept of managing the development of intellectual resources of the economy of Ukraine. Education, science and innovation are defined by the modern economy as areas of a comprehensive mechanism through which Ukraine could increase the competitiveness of the economy and strengthen its position in the world market. This can be achieved only by: in-depth analysis of intellectual and financial resources, taking into account the interests of scientists, entrepreneurs, consumers and society as a whole; interaction of internal measures to promote innovation with the needs of the world market and consumer preferences; active participation of the leadership of the state and private enterprises on the basis of private-public partnership. Renewal and development of education must become proactive and continuous, respond flexibly to all processes taking place in Ukraine and the world. Improving the quality of education will contribute to the economic growth of the state and the solution of social problems of societies. Quality education is a necessary condition for ensuring sustainable democratic development of society. Implementation of the provisions of the concept of improving the management of intellectual

resources in Ukraine will allow to establish a close relationship between the state and society for the management of intellectual resources, which will significantly strengthen the theoretical and practical relationship between public administration and economic and political security of Ukraine. It is proved that the formation of the national market of intellectual resources will allow Ukraine to ensure the status of an intellectual state, which will contribute to its socio-economic development provided the reproduction and commercialization of intellectual resources of individuals, businesses and society as a whole.

Key words: *intellectual resources, management, development, education, innovations, concept.*
Formulas:0; fig.: 1; tabl.: 0; bibl.: 6

Постановка проблеми. Стан національної економіки України за оцінками вітчизняних і закордонних експертів є незадовільний, і потребує розробки та реалізації термінових заходів для виведення із стану рецесії і демонстрації конкурентоспроможності. Оскільки інтелектуальні ресурси є важливим чинником економічного зростання, то розроблення ефективних механізмів управління його розвитку на мікро- і макрорівнях - нагальна потреба.

Для періоду становлення і розвитку економіки знань інтелектуальні ресурси є стратегічно домінуючим ресурсом, а різноманітні варіанти його базових характеристик – кількість, якість, потенціал, людський капітал, рівень інтелекту, а також багатьох похідних оцінок людського та інтелектуального потенціалів, капіталів, ресурсів – значно поширені в науці і практиці управління соціально-економічним розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук напрямів та заходів щодо удосконалення управління інтелектуальними ресурсами України представлено у наукових працях таких вітчизняних науковців як: О. Амосова, В. Базилевича, І. Білоус, Н. Гавкалова, В. Гейця, Б. Дергалюк, Ю. Зайцева, С. Кісь, Н. Кравчук, Л. Курило, Л. Лазебник, Г. Ляшенко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Р. Марутян, Ю. Пахомов, О. Попело, В. Савчука, Л. Федулової, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті – обґрунтування науково-прикладних засад формування та реалізації концепції управління розвитком інтелектуальних ресурсів економіки України.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі

розвитку економіки, перед державою постає надважливе завдання, що полягає в ефективному використанні інтелектуальних ресурсів для підвищення конкурентоспроможності країни. Його реалізація займе значний період часу (15-20 років) і потребує реального повороту державної економічної політики для досягнення науково-технічного прогресу країни, розвитку науки і наукоємних галузей.

Першочерговим завданням для України є вихід із глобальної фінансової і економічної кризи, тому особливу увагу необхідно приділити підготовці кваліфікаційних кадрів для науки і промисловості та підвищенню інноваційної діяльності.

Тому доцільно розробити та запровадити в дію Концепцію поліпшення управління розвитком інтелектуальних ресурсів в економіці України (рис. 1).

Освіта, наука та інновації визначаються сучасною економікою як галузі комплексного механізму, з допомогою якого Україна могла б підвищити конкурентоспроможність економіки і закріпити позиції на світовому ринку.

Цього можливо досягти лише при: глибокому аналізі інтелектуальних і фінансових ресурсів з урахуванням інтересів науковців, підприємців, споживачів і суспільства в цілому; взаємодії внутрішніх заходів сприяння інноваціям з потребами світового ринку і уподобаннями споживачів; активній участі керівництва держави і приватних підприємств на основі приватно-державного партнерства.

Оновлення і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти

сприятиме економічному зростанню держави та вирішенню соціальних проблем суспільств. Якісна освіта є

необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

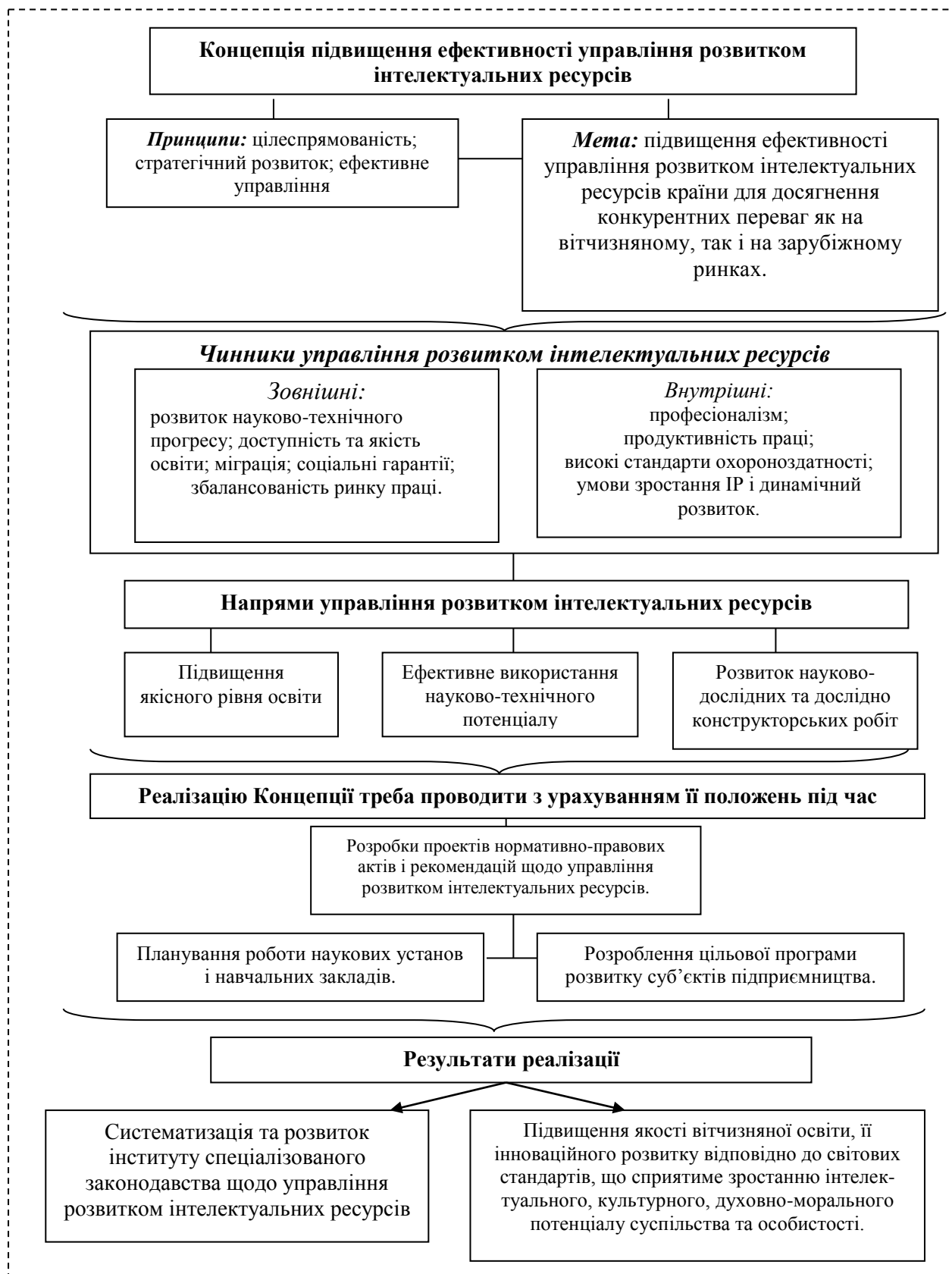

Рис. 1. Концепція управління розвитком інтелектуальних ресурсів в економіці України

Тому основними завданнями у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є:

- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, створення умов для розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності;
- розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими освітніми потребами;
- удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів, створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності таких закладів для цієї категорії осіб;
- збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти;
- належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів;
- підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти;
- державна підтримка програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів;
- використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості;
- розвиток та підтримка системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю;

- урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу;
- розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції);
- приведення мережі вищих навчальних закладів до потреб розвитку національної економіки та попиту на ринку праці;
- створення науково-дослідних університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів;
- перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;
- забезпечення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України для розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти;
- переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів;
- систематичне вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;

- забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку [1-3].

Зміст освіти відіграє провідну роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність з європейськими та світовими стандартами [4].

Важливим чинником розвитку наукомісткої економіки є максимальна мобілізація інтелектуальних ресурсів, які включають результати діяльності вітчизняних та зарубіжних науковців і винахідників, залучення іноземних інвестицій та кваліфікованих кадрів, особливо молоді, в цю діяльність, організацію міжнародної кооперації і інших форм співробітництва в межах НДДКР та інновацій.

Ретельний аналіз процесів на світовому ринку засвідчує, що інтелектуальні ресурси є найціннішим капіталом, ефективне використання якого забезпечує підвищення національної конкурентоспроможності, стабільний економічний розвиток і процвітання. Русійною силою підвищення інтелектуальної складової виступають ТНК з їх широкою мережею зарубіжних підприємств, в тому числі наукових центрів [5].

Основними критеріями, гідно з якими Україна зможе зайняти лідерські позиції на світовому ринку, є: наявність потенційного попиту на нові наукомісткі товари і послуги на європейському та глобальному ринках; значна потенційна ємність таких ринків, які повинні охоплювати широкий спектр товарів і послуг, без яких неможливо очікувати розширення виробничої бази і збільшення робочих місць; наявність промислового потенціалу і достатньо «зрілих» нових технологій або нових шляхів використання наявних.

Це забезпечить наукове і технологічне лідерство нашої країни в світі з напрямків, які виділятимуть її конкурентні переваги

та національну безпеку шляхом поширення інновацій у всіх галузях економіки, включаючи масштабне технологічне оновлення виробництва на основі передових науко-технологічних розробок, створення конкурентоспроможного національного сектора розробок і досліджень, формування у населення та підприємств моделі інноваційної поведінки.

В Україні на державному рівні в меншій мірі застосовуються використовувані в розвинених країнах методи стимулювання інноваційної діяльності. У процесі формування знаходиться фінансова структура, яка необхідна для підтримки розвитку науково-пошукового середнього і малого підприємництва, що є, опорною ланкою на шляху перетворення наукової ідеї в інноваційний продукт. Сьогодні розширення такої підтримки є необхідністю, оскільки інноваційний бізнес є малопривабливим для інвесторів через високі ризики, тривалий життєвий цикл інновацій (5-7 років, в тому числі 2-3 роки виділяється на НДДКР) [6].

Чинниками, що сприяють просуванню на світовому ринку різних видів високотехнологічних товарів, включаючи продукцію наноіндустрії, є наявність ресурсної і наукової бази; вишів, які здійснюють підготовку кваліфікаційних кадрів; недорога порівняно з розвинутими країнами, робоча сила; а також географічна близькість до західноєвропейського ринку.

Низькі об'єми експорту українських наукоємних виробів спричинені такими факторами внутрішнього характеру, а саме: руйнування науково-виробничого потенціалу в роки ринкових перетворень, вузький внутрішній ринок, недостатність фінансових ресурсів у вітчизняних компаній - потенційних виробників, обмежена ділова практика, недостатнє стимулювання НТП і результатів його впровадження на державному рівні, слабкий захист інтелектуальної власності.

На розвиток українського експорту наукоємної продукції має негативний вплив висока монополізація світового

ринку і пов'язані з нею труднощі конкуренції з відомими та престижними фірмами розвинутих країн; низький рівень кооперації і науково-технічного співробітництва з провідними фірмами-виробниками, що не дозволяє вчасно отримувати інформацію про рівень розвитку та головні досягнення конкурентів; низька усвідомленість іноземних контрагентів про якість і можливості використання вітчизняної продукції у зв'язку із низькою участю України в міжнародних виставках; негативна репутація українських фірм як виробників високотехнологічної суспільної продукції.

Розвиток міжнародного співробітництва в науково-технологічній сфері, реалізація широкомасштабних проектів за кордоном, а також перспективи залучення вітчизняних компаній в процес ІТ - аутсорсинг створюють непогані можливості для розширення експорту технологій і інтелектуальних послуг [4-5].

Широке залучення вітчизняного наукового потенціалу в процес зміни експортної спеціалізації країни, задіяння конкурентних переваг, заснованих на інтелектуальних ресурсах, стане можливим тільки на основі масштабних перетворень вітчизняної економіки, пов'язаних з реалізацією послідовного курсу на інноваційний розвиток. Формування інноваційної економіки, як відомо, означає перетворення інтелекту, творчого потенціалу людини в провідний чинник економічного зростання і національної конкурентоспроможності, поряд із значним підвищенням ефективності використання природних ресурсів та виробничого капіталу.

Перетворення на інноваційній основі всього господарства країни, включаючи паливно-сировинний сектор, потребують вирішення важких завдань та забере тривалий період часу (15-20 років). Вважаємо, що поетапне просування України з інноваційного шляху на основі широкомасштабної модернізації та технологічної реконструкції виробництва з опорою на вітчизняні і зарубіжні

досягнення науки та техніки приведе до розширення пропозиції конкурентоспроможних середньо- і високотехнологічних готових промислових виробів, а також послуг на внутрішньому та світовому ринках.

Різде підвищення глобальної конкурентоспроможності української економіки в довгостроковій перспективі передбачає перехід на нову технологічну базу, засновану на передових розробках у сфері інформаційно-комунікаційних, біо- і нанотехнологій. Зважаючи на стан економіки та науково - промислового потенціалу, Україні, на відміну від розвинених країн, не під силу здійснювати фундаментальні та прикладні НДДКР одночасно з багатьох перспективних напрямків технологічного розвитку. У зв'язку з цим існує проблема зваженого вибору і концентрації фінансових та інтелектуальних ресурсів, насамперед, з урахуванням конкурентних переваг вітчизняного науково - промислового потенціалу.

Висновки. На нашу думку, пріоритетними напрямами ефективного розвитку інтелектуальних ресурсів є:

- 1) активне використання позабюджетних джерел фінансового забезпечення освітньо-наукової сфери;
- 2) створення умов для укріплення зв'язків між галузевими науково - дослідними установами та промисловим сектором з метою розвитку співпраці щодо створення та використання інтелектуальних і науково - технічних ресурсів у виробничих процесах;
- 3) державні замовлень на виробництво окремих видів промислової продукції із використанням запропонованих державних інтелектуальних та науково-технічних ресурсів, що дозволить поєднати державні інтелектуальні і науково-технічні ресурси з приватним виробничим потенціалом;
- 4) розширення матеріальних можливостей для здійснення наукових зв'язків і контактів, у тому числі міжнародних;
- 5) створення умов для кар'єрного зростання молодих науковців;

6) розширення доступу до нової наукової інформації;

7) збільшення фінансування наукової і методичної роботи;

8) матеріальна нагорода за наукові публікації і розробки.

Отже, розвитку національних інтелектуальних ресурсів з метою вдосконалення міжнародної спеціалізації України залежить, насамперед, від вирішення непростих внутрішніх проблем, пов'язаних з реальним переходом України на шлях інноваційного розвитку. Нарощування наукоємного експорту вимагає значного збільшення фінансування сфери НДДКР, широкої комерціалізації знань, формування сприятливого середовища, стимулюючої інновації. Оптимізація участі держави в міжнародному поділі праці може допомогти більш ефективно використовувати творчий потенціал вітчизняного наукового комплексу, та прискорити процес інноваційного вдосконалення зовнішньоекономічної спеціалізації України.

Література:

1. Кісь С. Я. Наукові основи інтелектуалізації діяльності підприємств: дис. докт. ек. наук : 08.00.04. / Івано-Франківськ, 2016. 494 с.

2. Кравчук Н. О. Споживчий капітал як елемент інтелектуального капіталу: сутність та структура. *Ефективна економіка*. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>.

3. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30.

4. Білоус І. М. Захист прав інтелектуальної власності: український і зарубіжний досвід. *Вісник*

Мариупольського державного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 11. С. 20-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4.

5. Попело О.В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. *Економіка і регіон*. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14.

6. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. *Академія муніципального управління*. 2006. URL: http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_1_7570.doc.htm.

References:

1. Kis, S. Ya. (2016), "Scientific bases of intellectualization of activity of the enterprises", Abstract of Dr. ek. Science dissertation, economics and business management (by type of economic activity), Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

2. Kravchuk, N. O. (2013), "Consumer capital as an element of intellectual capital: essence and structure", *Efektivna ekonomika*, vol. 7, retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>.

3. Marutian, R. (2012), "Intellectual resources of public administration in the system of state power", *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, vol. 1, pp. 277-286, retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30.

4. Bilous, I. M. (2016), "Protection of intellectual property rights: Ukrainian and foreign experience", *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Pravo*, vol. 11, pp. 20-27, retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4.

5. Popelo, O. V. (2015), "Intellectual capital: theoretical aspect and current trends in Ukraine", *Ekonomika i rehion*, vol. 2, pp. 66-78, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14.

6. Kurylo, L. I. (2006), "Intellectual capital: theoretical aspect", *Akademiia munitsypal'noho upravlinnia*, vol. 9, retrieved from : http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_1_7570.doc.htm.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2021 р.